

בניין וסתירה במאמר "איוב - למשמעות השם"

תגובה למאמרו של יהודה שביב, שפורסם במגדים ה'

א. מספר השגות

הכותב מפרש בסוף מאמרו את הביטוי המוקשה "איוב שמו", ולעני"ד יש לבקר דברים אלו בכמה אנפי וכמו שיתבאר;

1. ביאורו למדרש חז"ל "צדיקים - שם קודם להם" מעורר תמיהה, האמנם אין לרשע חיים בעלי משמעות, האמנם אין שמו של הרשע מבטא את מהותו הפנימית? הלא גם שמות הרשעים נדרשו ע"י המפרשים! עיין למשל בבראשית, תחילת פרק י"ד ברש"י, וכן שם של בלק ובלעם¹, וכן נדרשו שמותיהם של פרעה והמן וכו', ואמנם מסכימים אנו ששמו של הרשע ומהותו רקובים הם ושליליים אבל סוף-סוף יש להם משמעות.

2. כמדומני שהמסקנה הסופית איננה עומדת במבחן העקביות, דאם איוב איננו מבטא את מהותו האמיתית ע"פ פשוטו של השם מצביע על איוב או על אוב, אלא מהות איוב בתוכיותו היא של תם וישר וכו', ומציין זאת המחבר באמרו "איוב שמו", אי"כ אף בדוגמה השנייה (שמביא ראב"ע) צריך להיות כתוב: ה' איש מלחמה מלחמה שמו", שהרי הטעות העלולה לצמוח בהבנת מהות ה' נובעת מהמלה 'מלחמה' וא"כ - ע"פ דברי הכותב - צריך להוציא מן הטעות ע"י אמירת 'מלחמה שמו', אבל באמירת "ה' שמו", ע"פ הקבלה מדוקדקת בעקביותה ועקבית בדקדוקה ל"איוב שמו", יצא ח"ו שהכוונה שאין ה' שמו וזה דבר שאינו ניתן להיאמר.

3. הנקודה השלישית הנראית מוקשית בדברי הכותב הוא פירוש הפס' בירמיה, ל"ג, ב². לעני"ד היא ראייה לסתור (כפי שאכן חש הכותב בעצמו) דמי יימר לך לפרש פירוש כנגד כל המפרשים שם בירמיה, ע"מ ליישב פירוש חדש ב"איוב שמו" ע"פ פירוש חדש במדרש חז"ל "רשעים קודמים לשם", ואכמ"ל עוד דפשוט הוא הקושי למעיין.

ב. למשמעות "איוב"

ברצוני לתת חלקי בסוגייה זו של שם איוב, ואסתמך בזה על דברי הכותב שנסמך בחיפושיו אחר מקור השם איוב בחילופי אותיות השכיחים במלים מקראיות דוגמת כבש=כשב, שמלה=שלמה, וכך היא הצעת הדברים:

השם איוב גזור מהפועל יואב, כנאמר בתהלים (קי"ט, קלא): "כי למצותיך יאבתי", ופירשו המצודות, שהוא ענין תאוה, היינו המשורר מתאוה למצוות ה', ומלה דומה לזו מצינו שם בפסוק כ: "גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת" ואף שם פירשו המצודות שהוא לשון תאוה (בוי"ו), ופירושו - שנפש המשורר נשברת ונגרסת מרוב תאוה אל משפטי ה'.

¹ בימלא-העומר' למהרא"ל צונץ לפרשת פינחס.

² עיין בהערה 30 במאמר.

כלומר, רואים אנו בעליל שפועל זה (יאבתי)³ משמש בקונוטציה חיובית של קרבה אל ה' ומצוותיו. ואם כן - אם נכונה הנחתנו שאיוב שורשו ביאיבה אל ה' ותאיבה למשפטיו, הרי שגם פירוש שמו מתאים לתיאורו בפסוק א ולספר כולו כפי שמוכת בפסוקים רבים⁴, וכפי שהעיר הכותב בהערה 18 בשם פרופ' מאיר וייס.

ולכשתמצי לומר, הרי שתחת שמו של איוב גנוז עומק בתר עומק, שהלא אמונים אנו על הכלל ד"אלו ואלו דברי אלוהים חיים"⁵, וא"כ שמו של איוב הוא מן השמות רבי האנפין, דגם הצעותיו של הכותב וגם ההצעה שהוצעה בזה⁶, בצל שמו של איוב יתלוננו, וזה גופא מה שרצה ממציא השם לאלפנו בינה, דאיוב מצד אחד הוא צדיק, כמו ששמו מורה עליו, יואב אל ה' ומתאוה למצוותיו כדרכם של צדיקים, ומצד שני ההשפעה מלעילא המוחזרת לאיוב הצדיק היא השפעה של נאיבות ורוע כביכול, עד כדי כך שאיוב משרה אווירת נכאים ומוות, משל היה מועלה באוב, וזוהי גופא הבעיה שבה עוסק ספרנו, בעיית הגמול⁷ "צדיק [יואב] ורע לו [נאיב]".

והשכיל מחבר הספר ליטול שאלה פילוסופית עתיקת יומין וחובקת עולמות - שאלת הגמול - ולכנסה בפסוק אחד הסותר עצמו: מצד אחד איוב לשון נאיבות (ואולי בזה ניישב הביטוי "איוב שמו", שמצד היחס האלוהי גורלו כגורל הרשע הנאיב), ומנגד ממשך הפסוק ואומר: "תם וישר וירא אלהים" והפליא לעשות עוד יותר במצאו שם נדיר ונהדר המכנס בתוכנו במלה אחת את בעיית הגמול, והיינו איוב היואב ואיוב הנאיב, וכאילו ממש בפתחת הספר שואל המחבר ותמה: הייתכן שהיואב יהיה נאיב, שהתאב יהיה כמועלה באוב, ומשם נפלא זה מתפשטת השאלה לפסוק כולו כמוסבר לעיל, וממשיכה ומשתרגת לתוכן הספר כולו, וממשיכה בכל תוקפה לנסר בחלל עולמנו - ואין עונה.

³ עיי' בפירוש 'דעת-מקרא', דאפשר שורשו א.ב.ה (א.ב.ל) ואפשר שהוא ת.א.ב.

⁴ עיין במאמר, עמ' 36.

⁵ עירובין, י"ג, ע"ב; גטין, ו, ע"ב.

⁶ מר כדאית ליה, שמושל המשל המציא שם לצורך משלו; ומר כדאית ליה, שניתן השם לאדם אמתי ע"י רוח הקודש על שם העתיד.

⁷ עיין במבוא ל'דעת-מקרא' עמ' 11.